

ACTUALITATEA IDEILOR PATRIOTICE CUPRINSE ÎN LECȚIA DE DESCHIDERE A CURSULUI DE ISTORIE NAȚIONALĂ ȚINUT DE MIHAIL KOGĂLNICEANU LA ACADEMIA MIHĂILEANA DIN IASI ÎN 1843

de dr. GHEORGHE I. IONIȚĂ

Nevoia de istorie a poporului nostru, adinc resimțită în toate timpurile, adevărată rațiune a existenței și înaintării noastre prin secole, din adîncimea vremii și pînă azi, a format, în nenumărate ocazii, obiect de atenție și meditație pentru unele dintre cele mai desăvîrșite spirite dintre toate cele pe care le-am avut.

La jumătatea veacului trecut — cînd, traversînd tumultul revoluționar, marcat de strălucitorii ani 1821 și 1848, nevoia de istorie a poporului român își găsea o sublimă caracterizare în ceea ce gîndirea de excepție a lui Nicolae Bălcescu putea înmagazina în densitatea expresiei sale potrivit căreia „Istoria este cea dintîi carte a unei nații“, pentru că — spunea el — „într-însa el își vede trecutul, prezentul și viitorul“ și cînd același Nicolae Bălcescu compătimea pe-acel popor care și-a pierdut religia suvenirilor — o altă minte luminată, cea a lui Mihail Kogălniceanu, făcea să ne rămînă peste timp cuprinsă în al său *Cuvînt pentru deschiderea cursului de istorie națională la Academia Mihăileană*, rostit la 24 noiembrie 1843, o bogăție de idei de incontestabilă valoare patriotică privitoare la semnificațiile istoriei noastre naționale în context universal. La această bogăție de idei ne vom referi în cele ce urmează, pornind de la convingerea că au și astăzi o mare valoare de întrebuintare convingerile și sugestiile pe care ni le oferă în acest document strălucitul om politic român.

„După priveriștea lumii, după minunile naturii, nimică nu este mai interesant, mai măreț, mai vrednic de luarea noastră aminte decît *Istoria*“¹ — se arăta în deschiderea acestui *Cuvînt*, pentru că ea conține „adevărata povestire și înfațoare a întîmplărilor neamului omenesc“, pentru că este „rezultatul vristelor și a experiinții“, pentru că este „testamentul lăsat de cătră strămoși strănepoților, ca să le slujească de tălmăcire vremii de față și de povățuire vremii viitoare“².

Istoria — se arată în continuare — „trebuie să fie, și a fost totdeauna, cartea de căpetenie a popoarelor și a fieștecărui om îndeosebi; pentru că fieștecare stare, fieștecare profesie află în ea reguli de purtare,

¹ Aici — ca și în continuare — vom cita după M. Kogălniceanu, *Opere*, vol. II (text stabilit, studiu introductiv, note și comentarii de Alexandru Zub), Edit. Academiei, București, 1976, p. 386.

² Ibidem.

sfat la îndoirile sale, învățătură la neștiința sa, îndemn la slavă și la fapta bună”³.

Afirmînd că, prin istorie, oricare conducător de țară și de oști „se deșteaptă la nobila ambiție de a face lucruri mari și drepte și, prin urmare, de a trăi în viitorime”, Mihail Kogălniceanu adresa celor ce-l ascultau întrebarea: „Cele mai înalte izbinzi, cele mai slăvite fapte nu vedem oare că s-au îndemnat prin istorie?”⁴, aducînd el și răspunsurile doveditoare extrase din istoria noastră și din cea universală.

Extrem de pătrunzătoare sînt apoi explicațiile pe care le dă Mihail Kogălniceanu pentru înțelegerea importanței cunoașterii istoriei de către oamenii de stat, de către dătătorii de legi, de către oșteni sau de simpli particulari. În ce-i privește pe cărturari, ei au datoria să vadă în istorie — după opinia aceluiași om politic — „înașterea duhului ominesc, rătăcirile sale, descoperirile geniului, pricinile neștiinții, a superstiției și a întunericii”⁵.

„Cît trebuie, dar, să ne fie dragă această știință înaltă, care las'că ne dă o petrecere folositoare și prin cetirea ei ne îndestulează curiozitatea cea mai nobilă, dar ne învață încă a fi buni, ne mîntuie de prejudețe, ne sporește ispita prin ispita veacurilor trecute și ne lungeste, cum am zice, viața!”⁶. Iată una din concluziile deosebite pe care le extrăgea Mihail Kogălniceanu din analiza întreprinsă.

Referindu-se cu amănunte la interesul major pe care-l prezintă cunoașterea istoriei universale, Mihail Kogălniceanu conchidea că și mai mult trebuie să ne preocupe „istoria patriei, a locului unde am văzut ziua. Omul, totdeauna, înainte de neam și-a iubit familia, înainte de lume și-a iubit neamul și partea de pămînt, fie mare, fie mică, în care părinții săi au trăit și s-au îngropat, în care el s-a născut, a petrecut dulcii ani ai copilăriei ce nu se mai întorc, a simțit cea dintîi bucurie și cea dintîi durere de bărbat. Acest sentiment sfînt, nu cunosc încă nici un neam, nici o sămîntie cît de brută, cît de sălbatecă, care să nu-l aibă. M-aș întinde prea departe de subiectul meu dacă m-aș pune a vă arăta pilde despre aceasta, ele sînt nenumărate”⁷.

Adresîndu-se auditoriului său de pe catedra ilustrată sistematic de o serie de personalități remarcabile ale învățămîntului, științei și culturii românești, Mihail Kogălniceanu socotea potrivite totuși cîteva exemple și, dintre toate, reținem atenția doar cu următoarele: „Inima mi se bate cînd aud rostind numele lui Alexandru cel Bun, lui Ștefan cel Mare, lui Mihai Viteazul; dar, domnilor mei — preciza Mihail Kogălniceanu —, și nu mă rușinez a vă zice că acești bărbați, pentru mine, sînt mai mult decît Alexandru cel Mare, decît Anibal, decît Cesar; aceștia sînt eroii lumii, în loc că cei dintîi sînt eroii patriei mele. Pentru mine bătălia de la Războieni are mai mare interes decît lupta de la Termopile și izbinzile de la Racova și de la Călugăreni îmi par mai strălucite decît acelea de la Maraton și Salamina, pentru că sînt cîști-

³ *Ibidem*.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Ibidem*, pp. 386—387.

⁶ *Ibidem*, p. 387.

⁷ *Ibidem*, p. 389.

gate de cătră români ! Chiar locurile patriei mele îmi par mai plăcute, mai frumoase decât locurile cele mai clasice. Suceava și Tîrgoviștea sînt pentru mine mai mult decât Sparta și Atena ; Baia, un sat ca toate satele pentru străin, pentru român are mai mult preț decât Corintul, pentru că în Baia, avanul rigă al Ungariei, Matei Corvinul, veteazul vetezilor, craiul craiilor, cum îi zicea Sixt al IV-lea, rănit de sabia moldovană, fu pus pe fugă și uită drumul patriei noastre”⁸.

S-ar mai putea oare adăuga ceva astăzi — în termenii obișnuiți de noi pentru definirea patriotismului — pentru descifrarea sensurilor adînci ale întrebărilor și răspunsurilor pe care și le dădea Mihail Kogălniceanu în urmă cu 140 de ani ? Categorie, nu !

Nevoia de istorie pentru poporul nostru se impunea — sublinia distinsul om politic — și pentru combaterea falsificărilor ce veneau de peste hotare în legătură cu trecutul nostru mai îndepărtat sau mai apropiat, pentru că, știut este, adeseori pînă atunci, „începutul nostru ni s-a tăgăduit, numele ni s-a prefăcut, pămîntul ni s-a sfîșiat, driturile ni s-au călcat în picioare, numai pentru că n-am avut conștiința naționalității noastre, numai pentru că n-am avut pe ce să ne întemeiem și să ne apărăm dreptățile”⁹.

Și, pornind tocmai de la asemenea considerente, Mihail Kogălniceanu se declara gata să contribuie la dezvoltarea în inimile ascultătorilor săi a *interesului pentru istoria patriei*. Este de reținut în document insistența cu care Mihail Kogălniceanu pune în termenii următori problema : „m-aș fîli că am sporit în d-voastră și iubirea cătră patrie și că, prin urmare, am contribuit la păstrarea naționalității ; căci ce poate mai mult să ne-o păstreze decât această istorie, care ne arată ce am fost, de unde am venit, ce sîntem și, ca regula de trei, ne descopere și numărul necunoscut, ce avem să fim !”¹⁰.

Cu multă atenție privea Mihail Kogălniceanu la faptul că istoria românească are un deosebit interes universal. „Patria noastră — sublinia el, de pildă —, prin o vrednică de toată jalea soartă, a fost menită din cea mai bătrînă vechime să fie teatrul năvălirilor și a războaielor străinilor”¹¹.

Prin exemple semnificative în text se și oferă un amplu tablou al strădaniilor poporului nostru de a apăra — adeseori cu prețul singelui — pămîntul străbun.

Cu deosebită obiectivitate, pornind de la constatarea că „Pînă acum toți acei ce s-au îndeletnicit cu istoria națională n-au avut în privire decât biografia domnilor, nepomenind nimic de popor, izvorul a tuturor mișcărilor și isprăvelor și fără care stăpînitorii n-ar fi nimic”¹², Mihail Kogălniceanu, decis a se feri „de această greșeală de căpitanie” — cum o caracteriza el —, promitea auditoriului său să se ocupe cu ponderea potrivită de istoria politică, de stările sociale și morale, obiceiuri și prejudecăți, de cultură, negoț și literatura vechilor români. „Departe de

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Ibidem*.

¹² *Ibidem*, p. 394.

a mă pune ca ocăritorul vremii trecute — preciza el —, îmi voi face o deosebită datorie să vă înfățișez acea vechie întocmire guvernamentală, acea adunare de pravili fundamentale, cunoscute sub numele de *obiceiul pământului*, sub care patria noastră s-a păstrat mai multe veacuri tare și puternică“¹³.

Este interesantă, în continuare, periodizarea propusă de Mihail Kogălniceanu istoriei României, o periodizare care cuprinde *istoria veche* — începînd, spune el, cu cele dintii timpuri istorice ale Daciei și merge pînă la întemeierea țărilor române; *istoria de mijloc*, cum o denumeste el, care începe cu formarea Principatelor și se sfîrșește cu desăvîrșita lor cădere sub domnii fanarioți. În sfîrșit, Mihail Kogălniceanu vorbește de o *istorie nouă*, care se începe, cum spune el, „cu veacul cel mai cumplit care vreodată au apăsător țările noastre“¹⁴ și sfîrșește cu numirea de domni pămînteni, pe viață, pe tronurile țărilor române.

„Pînă aici, domnilor mei, vine istoria ce am să vă înfățișez“ — afirma, în continuare, Mihail Kogălniceanu —, nutrind speranța că „voi putea deștepta în d-voastră un duh de unire mai de aproape între toate ramurile neamului românesc și un interes mai viu pentru nație și patrie. Aceasta mi-ar fi cea mai scumpă răsplătire și cea mai bună îmbărbătare în trudnicul meu drum“¹⁵.

Era exprimată apoi părerea că: „În înfățișarea întîmplărilor care sînt aproape de noi și pre care sau noi sau părinții noștri le-au văzut, voi fi cu cea mai neadormită priveghiere, mărginindu-mă a vă arăta numai faptele împlinite, fără a vroi a vă descoperi și țelurile ascunse“¹⁶. În ce privea epoca dintre anii 1822—1843, deci epoca *la zi*, cum am putea spune, Mihail Kogălniceanu își propunea să fie „cît se va putea mai scurt și mai obșteșc“, înfățișînd „numai întîmplările publice și acele care au avut o înriurire simțitoare asupra țării“. Aceasta pentru că, spunea el, „Noi n-am ajuns încă așa departe ca să putem trata cu nepărtinire istoria contimpurană; aceasta este treaba viitorimii“. El nu se dorea, în niciun fel, a se vedea în rol de cenzor al conviețuitorilor săi, de a le judeca sau critica purtarea și faptele¹⁷. Și, credincios acestui crez, apela — pentru a-și încheia cuvîntul — la următorul extras dintr-o lucrare a unui istoric elvețian, Johannes Müller, istoric de mare notorietate pe atunci, autorul unui *Istorie universale*: „Acela care își înalță duhul la vrednicia unui istoriograf, pierde din privirea sa orice atingeri momentale și particulare. Jurnaluri pot aduna personalități; în tablele istoriei se scrie numai vecinicul adevăr“¹⁸.

Să recunoaștem deci încărcătura de argumente cu care opera Mihail Kogălniceanu în urmă cu aproape un secol și jumătate pentru a se detașa, cît mai mult posibil, de evenimentele epocii al cărui contemporan era și, de fapt, în multe privințe, al cărui autor sau coautor era și avea să devină.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *Ibidem*, p. 396.

¹⁵ *Ibidem*, p. 397.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ *Ibidem*.

Au trecut anii. În confruntarea cu timpul, valoarea excepțională a atîtor judecăți pe care le-a zămislit înțelepciunea lui Mihail Kogălniceanu se menține neștearsă pe frontispiciu devenirilor noastre prin vremi.

Cu scurgerea anilor, noi și noi contribuții de acest gen au fost aduse la îmbogățirea neconținută a viziunii sub care plasăm istoria în prim-planul disciplinelor care asigură și pot asigura eficient educarea patriotică, revoluționară a poporului.

Din treaptă în treaptă — pe scara înaintării noastre prin timp — am ajuns astăzi în epoca magistralei viziuni despre istorie a tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului nostru, președintele României socialiste¹⁹. „Oare cum s-ar simți un popor care nu și-ar cunoaște trecutul, nu și-ar cunoaște istoria, nu ar prețui și nu ar cinsti această istorie? — ni se adresa nouă, tuturor, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Nu ar fi ca un copil care nu și-ar cunoaște părinții și se simte străin în lume? Fără nici o îndoială că așa ar fi. Iată de ce noi avem datoria să cunoaștem, să studiem trecutul de luptă al poporului nostru. Avem un trecut cu care ne putem mindri. În condiții grele, poporul nostru și-a păstrat ființa națională. În această parte a lumii el a fost un factor de progres și civilizație, și-a adus contribuția la mersul înainte, pe calea unei vieți mai bune. Iată de ce noi, comuniștii, cinstind pe cei care în trecut și-au dat viața pentru fericirea poporului, tragem din lupta lor învățăminte pentru prezentul pe care-l făurim și, totodată, pentru a pune bazele viitorului, educăm tineretul în spiritul dragostei și respectului față de lupta și munca înaintașilor. Numai așa tineretul nostru va învăța să ducă mai departe ceea ce au făurit înaintașii, ceea ce făurește generația de astăzi, să păstreze ca lumina ochilor și să întărească independența și suveranitatea patriei noastre“²⁰.

Și — după acest neasemuit de frumos credo al devenirilor noastre prin vremi — n-am putea să nu reținem atenția asupra unei aprecieri făcute cu dată mai recentă de secretarul general al partidului nostru, apreciere conform căreia „Nu se poate vorbi de educație patriotică socialistă fără cunoașterea și cinstirea trecutului, a muncii și luptei înaintașilor noștri. Avem un trecut glorios, care reprezintă cea mai prețioasă moștenire a poporului nostru. Avem datoria să ridicăm pe o treaptă nouă și să îmbogățim cu noi cuceriri materiale și spirituale această prețioasă moștenire, să ridicăm pe noi culmi de civilizație poporul, națiunea noastră socialistă“²¹.

Să recunoaștem, în încheiere, că, pe scara timpului, au existat întotdeauna și există în spiritualitatea românească acei minunați corifei care au asigurat și asigură — pentru noi și pentru generațiile care vor veni

¹⁹ Vezi volumul Nicolae Ceaușescu : *Istoria poporului român*. Culegere de texte, Edit. Militară, București, 1983, 566 p.

²⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, Edit. Politică, București, 1968, p. 463.

²¹ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la stadiul actual al edificării socialismului în țara noastră, la problemele teoretice, ideologice și activitatea politică, educativă a partidului prezentată la Plenara largită a C.C. al P.C.R., 1—2 iunie 1982*, Edit. Politică, București, 1982, p. 15.

după noi — orientări clarvăzătoare, capabile să facă din istorie un instrument nobil al educării patriotice, revoluționare a tuturor celor deplin ancorați în tradițiile, actualitatea și speranțele noastre justificate pentru viitor.

**L'ACTUALITÉ DES IDÉES PATRIOTIQUES COMPRISES DANS LA LEÇON
INAUGURALE DU COURS D'HISTOIRE NATIONALE SOUTENU
PAR MIHAIL KOGĂLNICEANU A L'ACADEMIE „MIHAILEANA”
DE IASSY EN 1843**

Résumé

L'auteur se propose de mettre en relief l'actualité des substantielles considérations sur la patrie et le patriotisme de Mihail Kogălniceanu, important homme politique roumain. L'auteur de l'exposé considère que, à l'épreuve du temps, le sens exceptionnel de la pensée de Mihail Kogălniceanu se maintient tel quel sur le frontispice de notre évolution.

L'auteur présente à la fin de l'exposé quelques unes des plus importantes considérations sur la patrie et le parti, l'histoire, du camarade Nicolae Ceaușescu, le secrétaire générale de notre parti, le président de la Roumanie Socialiste.

Dans ce contexte, l'exposé montre que : „... à l'échelle du temps, ont toujours existé et existent dans la spiritualité roumaine, les merveilleux coryphées qui ont assuré et assurent pour nous et pour les générations futures — des directions clair-voyantes aptes à faire de l'histoire un instrument noble de l'éducation patriotique, révolutionnaire de tous ceux qui sont pleinement attachés aux traditions, à l'actualité et notre espoir de vie“.